

بررسی رابطه کیفیت‌های چهار گانه مزاج منتسب به مغز و ارتکاب جرم

مینا خاکی‌ریزی الف، مهدی جلیلیان الف، محمود بابائیان ب، محمد مظاهری ب*

الف گروه الهیات و معارف اسلامی، دانشکده حقوق، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران

ب گروه طب ایرانی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران

چکیده

سابقه و هدف: بررسی ارتباط بین شخصیت و تیپ مجرمان جرائم خشن همواره یکی از حوزه‌های مهم مورد مطالعه به منظور پیشگیری و کاهش میزان بروز این جرائم بوده است. از منظر طب ایرانی یکی از عوامل مهم در بروز واکنش‌های متفاوت افراد، مزاج آنان به خصوص مزاج مغز و مزاج قلب می‌باشد. هدف از این تحقیق بررسی ارتباط ارتکاب جرائم خشن با مزاج مغز از منظر طب ایرانی به منظور علت‌یابی و کمک احتمالی به پیشگیری از وقوع جرم است. **مواد و روش‌ها:** پژوهش حاضر از نوع مقطعی-تحلیلی است که در تابستان سال ۱۳۹۷ انجام شده است. جامعه آماری این تحقیق شامل زندانیان زندان مرکزی و زنان استان اصفهان با پیشینه انجام جرائم خشن می‌باشد. ابزار جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش شامل فرم اطلاعات زمینه‌ای و فرم بررسی محقق‌ساخته مزاج مغز می‌باشد که توسط افراد تکمیل شده است. داده‌ها بعد از جمع‌آوری به کمک نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۸ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. **یافته‌ها:** در این پژوهش ۱۴۳ نفر وارد مطالعه شدند. بیشترین تعداد افراد در فاصله سنی ۲۱ تا ۴۰ سال قرار داشتند. در بررسی ارتباط ارتکاب جرائم خشن با مزاج مغز، تست‌های آماری نشان داد که بروز این نوع جرائم با کیفیت‌های گرمی و خشکی مغز ارتباط دارد؛ اگرچه بین مزاج مغز و نوع جرائم خشن هیچ ارتباط قابل توجهی یافت نشد.

نتیجه‌گیری: ویژگی‌های مختلف مجرمان در این تحقیق با یافته‌های محققان دیگر مطابقت دارد. همچنین به نظر می‌رسد این خصوصیات با مشخصات افراد دارای مغز گرم و خشک از منظر طب ایرانی مشابهت داشته باشد. به نظر می‌رسد اصلاح سبک زندگی افراد دارای این نوع مزاج در کنار سایر روش‌های درمانی طب نوین می‌تواند در کاهش وقوع جرائم خشن کمک‌کننده باشد.

کلیدواژه‌ها: جرائم، خشونت، مزاج، شخصیت، طب ایرانی

تاریخ دریافت: مرداد ۱۳۹۹

تاریخ پذیرش: خرداد ۱۴۰۰

مقدمه:

زندان‌ها، تخصیص بودجه برای باز اجتماعی‌کردن مجرمان در نظر گرفته و صرف می‌شود (۱، ۳). به همین دلیل رسیدگی به این جرائم و شناخت علل، عوامل و تبیین چرایی بروز رفتارهای خشونت‌آمیز در جهت پیشگیری و کاهش میزان بروز آنها بسیار حائز اهمیت است و از جمله اصلی‌ترین اهداف مورد توجه صاحب‌نظران حوزه‌های مختلف از جمله روانشناسی، جامعه‌شناسی، جرم‌شناسی و زیست‌شناسی کیفی می‌باشد (۲، ۴، ۵).

در بین عوامل بروز جرائم خشن که طیف‌های مختلف کلامی تا قتل عمد را شامل می‌شود دو عامل داخلی و خارجی اصلی‌ترین عوامل هستند. از عوامل مهم داخلی می‌توان به

جرائم خشن به جرائمی اطلاق می‌شود که در حین ارتکاب همراه با پرخاشگری یا خشونت باشد که قصد بزه‌کار از آن زدن آسیب‌های جانی یا جسمانی بر قربانی یا بزه‌دیده است. رسیدگی به جرائم خشن به لحاظ شدت جرم، تحمیل هزینه‌های مادی و روانی، مخدوش کردن احساسات جامعه و آثار زیان‌بار شدیدی که بر جامعه تحمیل می‌کند، همواره اولویت‌های هر جامعه مدنی به‌شمار می‌رود (۱، ۲).

علاوه بر هزینه‌های روانی بر جامعه، هر ساله بخش زیادی از سرمایه جامعه برای جبران خسارت‌های ناشت‌گرفته از این نوع جرائم از قبیل هزینه نگهداری از مجرمان، اداره محیط

این سه منشأ رفتار در مطالعات نوین، به حوزه‌های دانش علوم اعصاب و روانشناسی برمی‌گردد که معتقد است جایگاه فیزیکی آن مربوط به مغز است که از طریق سیستم عصب اتونوم و غدد درون‌ریز بر عملکرد بدن تأثیر دارد (۱۲).

علاوه بر قلب در منابع طب سنتی ایران، خصوصیات روحی- روانی در معیارهای بررسی مزاج مغز نیز آورده شده است. معیارهای تعیین میزان کیفیات گرمی، سردی، تری و خشکی مغز شامل وضعیت موی سر (رنگ، میزان، قطر، سرعت رشد و حالت مو)، افعال جسمانی و حالات نفسانی (سرعت حرکات جسمی، میزان هوش و ذکاوت، قدرت حواس و ثبات رأی و نظر و...)، ترشحات و مواد دفعی (میزان ترشحات مجاری سر و قوام و خشکی یا تری مخاط بینی)، بررسی چشم (عروق چشم، حس گرمی یا سردی آن و سرعت پلک‌زدن، رنگ آن)، خواب (مقدار و کیفیت خواب) می‌باشد (۱۳-۱۶).

بر این اساس مزاج مغز می‌تواند در گروه‌های مختلف گرم، سرد، تر و خشک و ترکیبی از این کیفیت‌های گرم و خشک، گرم و تر، سرد و خشک و مزاج سرد و تر طبقه‌بندی شود. دارندگان مغز با مزاج گرم علائم مختلفی همچون سرعت حرکات جسمانی و نفسانی، عجله در اظهارنظر، حواس قوی‌تر، حالت سبک‌سری، سرخی و برجستگی عروق چشم، سرعت حرکت پلک‌زدن و ... را دارند. در مزاج سرد مغز، علائم متناقض و برخلاف گرمی مزاج در افراد مشاهده می‌شود (۱۳-۱۶).

در افراد دارای خشکی مزاج مغز برعکس مزاج تر، علائم رشد سریع مو همراه با موهای ضخیم و مجعد، طاسی زودرس، سرعت حرکات و حواس قوی، همراه با مجاری بینی پاک یا همراه با ترشحات غلیظ، باریکی عروق چشم با احساس سردی در لمس، خواب کم، شب‌بیداری زیاد و تأثیرپذیری سریع از عوامل خشکی‌افزا مانند هوای خشک و هوای آلوده مشاهده می‌شود (۱۳-۱۶).

در حالت ترکیبی مزاج‌ها، علائم مرکب از حالات ساده مشاهده می‌شود؛ به‌عنوان مثال در افراد دارای مزاج گرم و

جنس، سن، وضعیت فیزیکی، ژنتیکی و عوامل روانی همانند ترس اشاره کرد و مهم‌ترین عوامل خارجی دخیل در بروز جرائم خشن، عوامل محیطی نظیر گرما، سرما، ارتفاع، رطوبت و... و عوامل اجتماعی همانند خانواده، اوضاع اقتصادی، محل زندگی، مهاجرت و وسایل ارتباط جمعی می‌باشد (۱، ۲، ۵).

زیست‌شناسی کیفی یا نظریه‌های زیست‌شناسانه، حوزه علمی دیگری است که اعتقاد دارد تفاوت رفتار افراد به ساختارهای متفاوت بدن آنان و عوامل حیاتی مؤثر در رشد جسمی و روانی از قبیل سن، وراثت، ژن‌ها، آناتومی فرد، والدین و اجداد و تأثیر بیماری‌های مختلف جسمی و روانی وابسته است (۱، ۶). همچنین در حوزه علم روانشناسی همواره ارتباط بین شخصیت و تیپ مجرمان موردتوجه بوده و مطالعات متعددی به‌منظور بررسی شخصیت این گروه از افراد انجام شده است (۷، ۸).

از منظر طب سنتی ایران که مکتب طبی با قدمت چندهزارساله می‌باشد بروز رفتار، خلق‌وخوی و واکنش‌های متفاوت افراد به مزاج جبلی یا سوءمزاج آنان برمی‌گردد. در فرضیه بنیادین مزاج، تمام اجسام جهان از ترکیب چهار عنصر دارای کیفیت‌های اولیه گرمی، سردی، تری و خشکی تشکیل شده‌اند (۹، ۱۰). در این فرضیه هر انسانی دارای مزاج کلی خاص خود است که نشان‌دهنده یکسری ویژگی‌های ذاتی ظاهری و باطنی از جمله استعداد بروز رفتارهای خاص می‌باشد. براساس دیدگاه طب ایرانی به‌منظور تعیین مزاج افراد از معیارهای مختلفی استفاده می‌شود که یکی از این شاخصه‌ها، فعل‌وانفعالات نفسانی است. این معیار مأخوذ از حالات روحی- روانی مختلف مانند شدت غضب، بی‌قراری روحی، زیرکی، درک بالا، پیش‌قدم‌بودن، عدم نگرانی از انجام کار زشت (وقاحت)، حسن ظن و... می‌باشد که نشانه رابطه مزاج با رفتار است (۱۰، ۱۱).

از منظر طب سنتی ایران علاوه بر مزاج کلی بدن، دو عضو قلب و مغز بیشتر با حالات روحی و نفسانی انسان مرتبط هستند. در بررسی مزاج قلب یکی از معیارهای مهم اخلاق است که همراه با عادت و اوهام سه منشأ رفتار انسانی می‌باشد.

توسط افراد تکمیل شده است. اطلاعات از کسانی جمع‌آوری شده که رضایت آگاهانه به شرکت در مطالعه داشته و توانایی جسمی و روحی پاسخگویی به سؤالات را دارا بوده‌اند.

از آنجایی که مطالعه حاضر جزء اولین مطالعات در زمینه تعیین مزاج مغز بود و هیچ نوع پرسشنامه معتبری در این زمینه در دسترس نبود، به منظور طراحی فرم بررسی مزاج مغز توسط دو نفر از متخصصان طب سنتی ایران شاغل در گروه طب ایرانی دانشکده پزشکی با رتبه استادیار و با سابقه حدود ده سال کار تحقیقی و بالینی در حوزه طب سنتی ایران، ابتدا کتب معتبر طب سنتی ایران شامل قانون در طب، کامل الصناعه الطیبیه و اکسیر اعظم، که از برترین کتب حکمای طب سنتی ایران در حوزه نظری و عملی این طب در قرون مختلف بوده‌اند، و همچنین مقالات مرتبط با مزاج مغز بررسی شد (۱۰، ۱۱-۱۳). علائم مختلف مربوط به کیفیات گرمی- سردی و تری- خشکی مزاج مغز استخراج شد و از میان علائم مختلف مستخرج در مرحله بعدی به علت مسائل حفاظت و اطلاعات و عدم امکان معاینه و ملاقات حضوری زندانیان، علائمی که افراد مختلف می‌توانستند با پرسشنامه خودارزیاب به آنان پاسخ دهند، جداسازی شد. فرم بررسی مزاج مغز شامل ۱۴ پرسش بود که حیطه‌های گرمی- سردی و تری- خشکی به ترتیب شامل ۷ و ۷ پرسش می‌شد.

داده‌ها بعد از جمع‌آوری به کمک نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۸ تجزیه و تحلیل شد. در این مطالعه به منظور توصیف داده‌های گردآوری‌شده، از شاخص‌های مرکزی و پراکندگی از جمله میزان‌ها، درصدها، جدول‌های فراوانی و نمودارها استفاده شد.

یافته‌ها:

در این پژوهش از مجموع ۱۴۳ نفر که وارد مطالعه شدند ۷۵ نفر (۵۲ درصد) زن و ۶۸ نفر (۴۱ درصد) مرد بودند. از این تعداد ۵۳/۶ درصد را افراد متأهل و ۴۶/۴ درصد را افراد مجرد تشکیل می‌دادند. بیشترین تعداد در فاصله سنی ۳۱ تا ۴۰ سال (۴۰/۶ درصد) و ۲۱ تا ۳۰ سال (۳۲/۸ درصد) قرار داشتند. در گروه زنان بیشترین تعداد در فاصله سنی ۲۱ تا ۳۰ سال (۴۲/۷ درصد) و در گروه مردان بیشترین تعداد افراد در

سال دوازدهم، شماره اول، بهار ۱۴۰۰-۱۷

خشک مغز، علائم کم‌خوابی و سبکی خواب همراه با موهای ضخیم مجدد سیاه با بروز زودتر طاسی مشاهده می‌شود. البته در صورت گرم و خشک بودن مزاج کل بدن علائمی همچون اندام باریک و بلند، نوک بینی تیز، چشمان گودافتاده و لب و دهان کوچک ممکن است دیده شود که همراه با فعال بودن، پرتحرکی، ولخرجی، دقیق بودن در امور، تمایل به انجام رفتارهای وسواس‌گونه، پراراده و ثابت‌قدم بودن در کارها، تمایل به خشونت و بدبینی، حس برتری‌جویی و جاه‌طلبی به چشم می‌خورد (۱۳-۱۶).

بررسی مزاج اعضا به خصوص مغز به کمک نشانه‌های مختلف این اهمیت را دارد که بخش اعظم تدابیر سلامتی هر فرد بسته به نوع مزاج آن عضو می‌باشد (۱۷).

تا کنون مطالعات محدودی به منظور درک مزاج و حالات مختلف فیزیکی، فیزیولوژیکی و روانی انسان انجام شده است. در مطالعه رستمی و همکاران رابطه مزاج‌های نه‌گانه با بزه‌کاری به عنوان یک رفتار مورد بررسی قرار گرفته، اما در مورد بررسی مزاج عضوی به ویژه مغز تا کنون مطالعه‌ای یافت نشده است (۱۱)؛ بنابراین هدف پژوهش حاضر بررسی کیفیت‌های گرمی، سردی، تری، خشکی یا مزاج مغز در افراد دارای سابقه جرائم خشن به منظور علت‌یابی احتمالی و بالتبع آن کمک به پیشگیری از وقوع جرم می‌باشد.

مواد و روش‌ها:

بررسی حاضر که در تابستان سال ۱۳۹۷ انجام شده، از نوع مطالعه مقطعی- تحلیلی (Cross Sectional) است که جامعه آماری آن زندانیان زندان مرکزی و زنان استان اصفهان دارای سابقه جرائم خشن هستند. این پژوهش پیرو نامه ۲۳۴۹/ص/۱۴۰۰ توسط کمیته اخلاق در پژوهش‌های زیست‌پزشکی دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف‌آباد مورد تأیید قرار گرفت.

جرائم خشن موردنظر در این مطالعه شامل قتل عمد، آدم‌ربایی، تجاوز به عنف و اکراه، ضرب و جرح و نزاع است. ابزار جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش شامل فرم اطلاعات زمینه‌ای و فرم بررسی محقق‌ساخته مزاج مغز می‌باشد که

مطالعه وجود دارد ($p=0/003$) (جدول ۲ و ۳).
 در بررسی خشکی/تری مزاج مغز افراد موردبررسی، ۶۵ درصد کل افراد کیفیت خشک و ۲۶ درصد کیفیت تر و ۹ درصد مزاج معتدل در کیفیت خشکی/تری داشتند (جدول ۴).
 با توجه به سطح معنادار آماره کای اسکوتر به دست آمده، بین گروه‌های مختلف کیفیات تری/خشکی تفاوت وجود دارد و با توجه به فراوانی‌های مشاهده شده، کیفیت خشکی بیش از سایر گروه‌ها به چشم می‌خورد ($p=0/0001$). البته در این بررسی مشخص شد که تفاوت بین کیفیات تری/خشکی زنان و مردان وارد شده در مطالعه وجود ندارد ($p=0/145$) (جدول ۵ و ۶).
 همچنین در این بررسی انواع جرائم با عناوین قتل ۳۲/۹ درصد، نزاع ۲۴/۹ درصد، ضرب و شتم ۱۹/۱ درصد، آدم‌ربایی ۱۱/۲ درصد، تجاوز به عنف ۶/۳ درصد و اسیدپاشی ۵/۶ درصد از افراد مورد مطالعه ما را تشکیل می‌دادند. البته در بررسی ارتباط بین کیفیات گرمی/سردی و تری/خشکی و نوع جرائم خشن انجام شده، مشخص شد که هیچ ارتباط قابل توجهی بین فراوانی این کیفیات با نوع جرائم وجود ندارد.

فاصله سنی ۳۱ تا ۴۰ سال ($51/4$ درصد) بودند. در بررسی تحصیلی افراد $41/3$ درصد دارای تحصیلات دیپلم، $34/3$ درصد دارای تحصیلات زیر دیپلم، $20/9$ درصد کارشناسی و $3/5$ درصد بی‌سواد بودند.
 در این بررسی مشخص شد که $60/1$ درصد از افراد تحت مطالعه، پیشینه تکرار جرم نداشتند و $39/9$ درصد افراد سابقه دار بودند که این نسبت در مردان و زنان متفاوت بود. بیشترین فراوانی در مردان متعلق به مجرمان با سابقه ارتکاب جرم ($55/9$ درصد) و در زنان، مجرمان بدون سابقه ارتکاب جرم ($74/7$ درصد) بود. در این مطالعه مشخص شد که $56/3$ درصد زندانیان سابقه اعتیاد داشته‌اند که فراوانی نسبی آن در مردان ($56/6$ درصد) بیش از زنان ($33/3$ درصد) بود.
 در بررسی مزاج مغز افراد مورد مطالعه مشخص شد که 72 درصد افراد دارای کیفیت گرم مغز، $16/8$ درصد دارای کیفیت سرد مغز و $11/2$ درصد دارای مزاج معتدل در کیفیت گرمی/سردی بودند (جدول ۱). در این بررسی مشخص شد که تفاوت آماری معناداری بین کیفیات گرمی/سردی زنان و مردان

جدول ۱. توزیع فراوانی مشاهده شده و موردانتظار کیفیات گرمی/سردی در زنان و مردان

گروه	کیفیت فاعله	فراوانی مشاهده شده	درصد	فراوانی موردانتظار	نتایج	آماره کای اسکوتر	درجه آزادی	سطح معنادار
زنان	سرد	۱۷	۲۲/۷۰	۲۵/۰۰	-۸/۰۰	۴۲/۶۰	۲	۰/۰۰۰۱
	معتدل	۷	۹/۳۰	۲۵/۰۰	-۱۸/۰۰			
	گرم	۵۱	۶۸	۲۵/۰۰	۲۶/۰۰			
مردان	سرد	۷	۱۰/۳۰	۲۲/۷۰	-۱۵/۷۰	۵۷/۰۳	۲	۰/۰۰۰۱
	معتدل	۹	۱۳/۲۰	۲۲/۷۰	-۱۳/۷۰			
	گرم	۵۲	۷۶/۵۰	۲۲/۷۰	۲۹/۳۰			
مجموع	سرد	۲۴	۱۶/۸۰	۴۷/۷۰	-۲۳/۷۰	۹۷/۰۲	۲	۰/۰۰۰۱
	معتدل	۱۶	۱۱/۲۰	۴۷/۷۰	-۳۱/۷۰			
	گرم	۱۰۳	۷۲	۴۷/۷۰	۵۵/۳۰			

با توجه به سطح معناداری آماره کای اسکوتر به دست آمده، بین کیفیات گرمی و سردی تفاوت وجود دارد و با توجه به فراوانی‌های مشاهده شده کیفیت گرمی بیش از کیفیت سردی است.

جدول ۲. اطلاعات توصیفی کیفیات گرمی/سردی

گروه	تعداد	میانگین امتیاز کیفیت	انحراف استاندارد	حد بالا	حد پایین	حداکثر	حداقل
زن	۷۵	۱/۹۰۶۷	۲/۹۳۲۴۵	۱/۲۳۲۰	۲/۵۸۱۴	-۴/۰۰	۸/۰۰
مرد	۶۸	۳/۶۰۲۹	۳/۷۳۸۲۲	۲/۶۹۸۱	۴/۵۰۷۸	-۷/۰۰	۱۱/۰۰
مجموع	۱۴۳	۲/۷۱۳۳	۳/۴۳۴۷۵	۲/۱۴۵۵	۳/۲۸۱۱	-۷/۰۰	۱۱/۰۰

جدول ۳. تفاوت بین کیفیات گرمی/سردی زنان و مردان

چگونگی واریانس		آزمون لون برای برابری واریانس‌ها		آزمون T-test برای برابری میانگین‌ها	
آماره F	سطح معناداری	آماره T	درجه آزادی	سطح معناداری	سطح معناداری
۴/۱۶۴	۰/۰۴۳	-۳/۰۳۳	۱۴۱	۰/۰۰۳	با فرض برابری واریانس‌ها
		-۲/۹۹۸	۱۲۶/۸۶۴	۰/۰۰۳	با فرض نابرابری واریانس‌ها

مقدار عددی معنادار آزمون T-test بیانگر تفاوت بین کیفیات گرمی/سردی زنان و مردان مورد مطالعه است.

جدول ۴. توزیع فراوانی مشاهده شده و موردانتظار کیفیات تری/خشکی در زنان و مردان

گروه	کیفیت منفعله	فراوانی مشاهده شده	درصد	فراوانی مورد انتظار	نتایج	آماره کای اسکوتر	درجه آزادی	سطح معناداری
زنان	تر	۲۳	۳۰/۷	۲۵/۰۰	-۲/۰۰	۳۲/۲۴۰۰	۲	۰/۰۰۰۱
	معتدل	۶	۸/۰	۲۵/۰۰	-۱۹/۰۰			
	خشک	۴۶	۶۱/۳	۲۵/۰۰	۲۱/۰۰			
مردان	تر	۱۴	۲۰/۶	۲۲/۷۰۰	-۸/۷۰۰	۴۰/۲۶۵۰	۲	۰/۰۰۰۱
	معتدل	۷	۱۰/۳	۲۲/۷۰۰	-۱۵/۷۰۰			
	خشک	۴۷	۶۹/۱	۲۲/۷۰۰	۲۴/۳۰۰			
مجموع	تر	۳۷	۲۵/۹	۴۷/۷۰۰	-۱۰/۷۰۰	۷۰/۷۱۳	۲	۰/۰۰۰۱
	معتدل	۱۳	۹/۱	۴۷/۷۰۰	-۳۴/۷۰۰			
	خشک	۹۳	۶۵/۰	۴۷/۷۰۰	۴۵/۳۰۰			

با توجه به سطح معناداری آماره کای اسکوتر به دست آمده، بین کیفیات تری و خشکی گروه‌های مختلف تفاوت وجود دارد و با توجه به فراوانی‌های مشاهده شده، کیفیت خشکی بیش از کیفیت تری است.

جدول ۵. اطلاعات توصیفی مربوط به کیفیت تری/خشکی

گروه	تعداد	میانگین امتیاز کیفیت	انحراف استاندارد	حد بالا	حد پایین	حداکثر	حداقل
زن	۷۵	۱/۴۴۰۰	۳/۹۶۶۸	۰/۵۲۷۳	۲/۳۵۲۷	-۸/۰۰	۱۱/۰۰
مرد	۶۸	۲/۴۴۱۲	۴/۱۷۳۱	۱/۴۳۱۱	۳/۴۵۱۳	-۱۰/۰۰	۱۲/۰۰
مجموع	۱۴۳	۱/۹۱۶۱	۴/۰۸۲۸	۱/۲۴۱۲	۲/۵۹۱۰	-۱۰/۰۰	۱۲/۰۰

جدول ۶. تفاوت بین کیفیت تری/خشکی زنان و مردان

چگونگی واریانس		آزمون لون برای برابری واریانس‌ها		آزمون T-test برای برابری میانگین‌ها	
آماره F	سطح معناداری	آماره T	درجه آزادی	سطح معناداری	سطح معناداری
۰/۰۰۴	۰/۹۵۲	-۱/۴۷۰۰	۱۴۱	۰/۱۴۴	۰/۱۴۴
		-۱/۴۶۷۰	۱۳۷/۹۳۱	۰/۱۴۵	۰/۱۴۵

نیودن مقدار عددی معنادار بیانگر این است که تفاوت بین کیفیت تری/خشکی زنان و مردان مطالعه وجود ندارد.

بحث:

مطالعه حاضر که با هدف بررسی کیفیت گرمی، سردی، تری، خشکی یا مزاج مغز در افراد زندانی دارای سابقه جرائم خشن به منظور علت‌یابی احتمالی انجام شد، نشان داد که در افراد مورد بررسی بیشترین فراوانی مربوط به کیفیت گرمی و خشکی مغز می‌باشد؛ اگرچه بین کیفیت مختلف و نوع جرم خشن هیچ ارتباط معناداری یافت نشد.

جرائم خشن جراثمی است که به صورت گستاخانه، با خشونت و جسارت در انظار عمومی رخ می‌دهد و زمانی بیشتر می‌شود که تعادل بین فشارها و مهار درونی در هم شکسته شود (۴، ۵). در بررسی علل و عوامل بروز این‌گونه جرائم، یک عامل به‌تنهایی زمینه‌ساز بروز مجرمیت نیست و عوامل مختلفی مانند جبر، اجبار، علل بیرونی و درونی از جمله شخصیت افراد می‌تواند دخیل باشد (۴).

بررسی شخصیت افراد مجرم از دیرباز مورد توجه دانشمندان بوده است. شخصیت که معرف هویت فرد می‌باشد شامل ترکیبی از خصوصیات بدنی و روانی انسان و موجب تمایز وی از سایر افراد جامعه می‌شود (۸). تعریف شخصیت

از منظر حوزه روانشناسی، به تعریف مزاج از دیدگاه طب سنتی ایران بسیار نزدیک می‌باشد. از منظر طب سنتی ایران مزاج یک فرد مجموعه‌ای از خصوصیات فیزیکی، فیزیولوژیکی و روانی است که سطح فعالیت و خلق‌وخوی فرد را مشخص می‌کند (۱۰، ۱۳، ۱۸). البته در بررسی مزاج و شخصیت افراد از منظر روانشناسی مدرن و طب سنتی ایران باید توجه کرد که مزاج دارای مفهوم وسیع‌تری نسبت به معادل آن در روانشناسی است؛ زیرا در بررسی مزاج علاوه بر خصوصیات روانی و مسائل خلق‌وخوی افراد در حوزه روانشناسی، به ویژگی‌های ظاهری انسان نیز توجه می‌شود (۱۰، ۱۳، ۱۸).

بنابر نظر برخی از دانشمندان مکتب طب سنتی ایران، مزاج کلی یا عام هر فرد برآیندی از مزاج سه عضو مهم و اصلی قلب، کبد و مغز وی است (۱۴). بررسی مزاج اعضای مختلف همچون مغز به کمک نشانه‌ها و شاخصه‌هایی جهت تعیین میزان کیفیت مختلف گرمی، سردی، تری و خشکی این اهمیت را دارد که بخش اعظم تدابیر سلامتی هر فرد بسته به نوع مزاج آن عضو می‌باشد (۱۶-۱۴). البته برخلاف مطالعات نوین، در بررسی حالات روحی و روانی و منشأ بروز رفتارهای

کل سرد و خشک در بین افراد بزهکار بود که نتایج آن با مطالعه حاضر متفاوت می‌باشد. افراد با مزاج سرد و خشک، براساس طبقه‌بندی کرچمر برخی از خصوصیات تبهکاران مانند لاغراندامی، درون‌گرایی، بیش از اندازه حساس بودن و دیرجوشی را دارند. اما در بروز جرائم خشن، تعامل انرژی و خشونت و غلبه حرارت تأثیر بیشتری دارد؛ لذا به نظر می‌رسد همانند نتایج حاصل از پژوهش‌های مختلف مبنی بر تأثیر مهم گرما بر فراوانی رفتارهای پرخاشگرانه و نزاع، گرم‌مزاجان بیشتر مستعد این‌گونه جرائم هستند (۱۱).

در آن مطالعه، مطلق جرم‌ها با استفاده از پرسشنامه کلی بدن مورد بررسی قرار گرفته بود، در صورتی که در مطالعه حاضر بررسی کیفیات مختلف مغز به کمک فرم محقق‌ساخته در افراد مرتکب به جرائم خشن انجام گرفته است. در مطالعه بررسی رابطه مزاج‌های نه‌گانه و بزه مشخص نشده است که آیا مزاج سرد و خشک از ابتدا دارای فراوانی بیشتر بوده یا به علت حضور افراد در زندان عارض شده است؛ به عبارت دیگر نقش متغیر مدت زمان حضور در محیط زندان و شرایط مختلف محیطی، بر فراوانی مزاج ذکر نشده است؛ گرچه این ایراد نیز بر مطالعه حاضر وارد می‌باشد (۱۱).

همچنین این مطالعه نشان داد سن بیشتر افراد مورد مطالعه در گروه سنی ۲۱ تا ۴۰ سال قرار دارد، حالتی که در تحقیقات قبلی نیز مشاهده شده است (۷). از دیدگاه طب سنتی ایران مراحل سنی نیز دارای حالت و مزاج خاص خود است به‌صورتی‌که دوران جوانی کیفیت گرمی و خشکی بیشتری نسبت به مراحل مختلف دیگر زندگی دارد؛ بنابراین رفتارهای تکانشی و هیجانی، استقلال‌طلبی و پرخاشگری در این دوران بیشتر بروز می‌کند (۱۱). مطالعات آماری در زمینه اهمیت بزهکاری در مراحل مختلف زندگی نشان می‌دهد که آستانه سنی برای انجام بزه از مسائل قابل‌تأمل دیگر در تکوین جرم است. در این مطالعات مشاهده شده که بحرانی‌ترین دوران برای ارتکاب جرم، سنین جوانی به‌خصوص دوره بلوغ است (۷).

مختلف انسان از منظر طب سنتی ایران متوجه می‌شویم که ایجاد و بروز حالات مختلف روحی ناشی از مشارکت قلب با مغز می‌باشد (۱۲).

تا کنون مطالعات محدودی به‌منظور درک مزاج و حالات مختلف فیزیکی، فیزیولوژیکی و روانی انسان انجام شده است. در بررسی اپی‌نفرین و نوراپی‌نفرین افراد دارای مزاج گرم توسط شهابی و همکاران مشخص شد که افراد دارای این نوع مزاج نسبت به افراد با مزاج سرد دارای مقدار بالاتری اپی‌نفرین و نوراپی‌نفرین هستند. به همین دلیل این افراد پرانرژی و فعال می‌باشند و نسبت به محرک‌ها پاسخ‌دهی بالاتری دارند و با عوامل مختلف افزایش‌دهنده حرارت مانند گرمای محیط، غضب، رژیم غذایی حاوی شکر و کربوهیدرات بالا و ... ممکن است حالات کنشی بیشتری بروز دهند؛ امری که در افزایش بروز جرائم خشن در مطالعات نوین مورد تأکید قرار گرفته است (۵، ۱۹، ۲۰).

همچنین در بررسی پرویزی و همکاران ارتباط معناداری بین مزاج گرم و شخصیت روان‌رنجوری (Neuroticism) مشخص شد؛ حالتی که با علائم ثبات عاطفی پایین، نگرانی، آسیب‌پذیری و شتاب‌زدگی همراه است (۱۸). این حالت در بروز جرائم خشن به‌علت کمبود در مهارت‌های مقابله با فشارهای روانی و حل فوری مشکل با کمترین تفکر در مورد پیامد مقابله با استرس نقش زیادی دارد (۷، ۱۸، ۲۱).

تحقیقات دیگر نشان داده است که افراد مجرم در مقیاس برون‌گرایی نمره بالاتری دارند، حالتی که در آن افراد نیاز بیشتری برای هیجان و تحریک‌پذیری دارند و علاوه بر آن این افراد دارای خصوصیات موردتوجه قرارگرفتن، خودبزرگ‌بینی، فقدان همدردی و همدلی می‌باشند. برخی از این حالات در دارندگان کیفیات گرم و خشک مغز مشاهده می‌شود (۷، ۸، ۱۳).

نتایج گرفته شده از این مطالعه تفاوت‌های خاصی با پژوهش رستمی و همکاران بر رابطه مزاج‌های نه‌گانه و بزه با استفاده پرسشنامه بررسی مزاج کل بدن را نشان می‌دهد. در مطالعه رستمی و همکاران داده‌ها حاکی از فراوانی بیشتر مزاج

بهره‌مندی از هوای تازه با تهویه مناسب و پرهیز از هوای آلوده افزایش‌دهنده گرمی و خشکی، خواب خوب شبانه و چرت یک‌ساعته بعد از نهار در تابستان، استفاده از تمرین‌های مراقبتی و تکنیک‌های ضد استرس، اضطراب و کنترل‌کننده احساسات شدید، تحریک‌پذیری، خشم و تنفس آرام‌بخش در مواقع برآشفستگی، پرهیز از گفتار بیش از حد، ورزش مناسب در اوایل صبح و اواخر بعدازظهر، استفاده بیشتر از میوه‌ها و سبزیجات در رژیم غذایی و خودداری از مصرف بیش از حد گوشت، شکر، شیرینی‌های قنادی، چای و قهوه، افزایش مصرف آب به‌خصوص در فصول خشک مانند تابستان و پاییز (۲۲).

نتیجه‌گیری:

یافته‌های این پژوهش با یافته‌های محققان دیگر در زمینه ویژگی‌های مختلف مجرمان مطابقت دارد و به نظر می‌رسد این خصوصیات با مشخصه‌های گرم‌مزاجان از منظر طب سنتی ایران مشابهت بیشتری داشته باشد و افراد دارای مزاج گرم مغز به‌خصوص کیفیات گرمی و خشکی، دارای استعداد بیشتری برای بروز رفتارهای خشن هستند. البته اشاره به این نکته ضروری است که نتایج به‌دست آمده از این پژوهش قصد متهم‌کردن افراد دارای چنین کیفیاتی را به‌عنوان مجرم ندارد؛ زیرا نمی‌توان تأثیر سایر شرایط مؤثر و شناخته‌شده را بر بروز بزهکاری در افراد نادیده گرفت.

با توجه به این یافته‌ها، در کنار سایر دستاوردهای درمانی مطالعات نوین مانند ارزیابی جامع شخصیتی، روان‌درمانی گروهی و الگوی مقابله با استرس، آموزه‌های طب سنتی ایران می‌تواند به سه روش به کاهش وقوع جرائم کمک کند. در آغاز به اصلاح و تعدیل مزاج آحاد جامعه با پاسداشت شش اصل ضروری زندگی باید توجه کرد که همان پیشگیری اولیه در علم جرم‌شناسی است، سپس به قشر خاصی که در معرض انحراف مزاج به سوءمزاج هستند باید توجه شود و درصدد ایجاد شرایطی بود که انحراف مزاج آن‌ها به سوءمزاج تبدیل نشود که همان رهنمودهای پیشگیری ثانویه است و در پایان

از موارد برجسته دیگر مطالعه حاضر، سابقه اعتیاد در ۵۶/۳ درصد زندانیان (۵۶/۶ درصد در گروه مردان در مقابل ۳۳/۳ درصد گروه زنان) مورد بررسی می‌باشد. از منظر مطالعات نوین پناه‌بردن به مواد مخدر و افیونی در این افراد دلایل مختلفی چون حس کنجکاوای بیشتر و آزمون موارد جدید مانند مواد تفریحی و فقدان کنترل تکانه‌های ناخودآگاه در جهت کنترل خشم به‌عنوان یک مکانیزم دفاعی است (۳، ۷).

بررسی مزاج افراد و تدابیر آن در مبانی طب سنتی ایران از اساسی‌ترین اجزای این طب جهت پیشگیری و درمان اختلالات مختلف است. البته از دیدگاه طب ایرانی هر مزاج، استعداد بروز رفتار خاص را دارد و مزاج نمی‌تواند باعث بروز مجرمیت شود، بلکه عدم تعادل در مزاج (سوءمزاج) به هر دلیل اعم از تغذیه نادرست، محیط نامناسب و... بر رفتار و شخصیت فرد تأثیر می‌گذارد و می‌تواند زمینه‌ساز بروز رفتار مجرمانه در فرد شود.

دارندگان مزاج خاص در صورت عدم رعایت سبک زندگی سالم بیشتر احتمال دارد که به بیماری‌های سوءمزاجی همان‌حیطه رفتار شوند؛ به‌عنوان مثال افراد دارای غلبه کیفیات گرمی و خشکی در صورت عدم رعایت جوانب مختلف سلامتی مانند مصرف بیش از اندازه شیرینی و تندی‌ها، وجود حالات تکانشی روحی و روانی بیشتر همچون غضب، بی‌خوابی‌های مداوم، برخورد با هوای گرم و خشک و آلوده، در معرض قرارگرفتن بیشتر در آفتاب و فصول گرم سال احتمال گرفتارشدن به اختلال سوءمزاج گرم و خشک را دارا هستند که در این صورت نسبت به افراد دارای مزاج گرم و خشک طبیعی به‌مراتب تندخوتر و بهانه‌جو تر می‌شوند (۱۷، ۲۲).

در مدیریت پیشگیری از بروز انواع بیماری‌های مستعد هر مزاج، توصیه‌های مختلفی در ابعاد متفاوت سلامتی (شش اصل ضروری زندگی) در منابع طب سنتی ایران آورده شده است؛ به‌طور مثال برخی از دستورهای پیشگیرانه مناسب سوءمزاج گرم و خشک و علائم همراه آن شامل این موارد است:

عدم اختصاص گروه شاهد از افراد عادی، عدم امکان سوگیری ناخواسته به علت نوع ابزار جمع‌آوری اطلاعات (پرسشنامه‌های خودسنجی)، همسان‌نبودن شرکت‌کنندگان، عدم امکان مصاحبه بالینی و معاینه حضوری افراد را می‌توان از موارد دیگر محدودیت‌های این مطالعه برشمرد.

تشکر و قدردانی:

این مطالعه حاصل از پایان‌نامه به‌منظور دریافت درجه کارشناسی ارشد مصوب در دانشکده حقوق، الهیات و معارف اسلامی دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف‌آباد به شماره ۱۵۰۲۰۸۰۵۹۶۲۰۰۹ است. به این وسیله از مسئولان و کارکنان زندان مرکزی و زندان زنان استان اصفهان و نیز از مشارکت‌کنندگان در این مطالعه تشکر و قدردانی می‌شود.

باید به فکر درمان افرادی بود که حداقل یک بار دچار مجرمیت شده‌اند تا دچار تکرار جرم نگردند که همان پیشگیری ثالثیه است. به نظر می‌رسد با پیگیری و اجرای این رویکرد می‌توان یکی از عوامل احتمالی بروز جرم، به‌خصوص جرائم خشن را از میان برداشت.

تحقیق حاضر محدودیت‌های مختلفی داشته است؛ با توجه به آنکه طب سنتی دانشگاهی، رشته‌ای نوپا در محافل علمی ایران است و هنوز ابزارهای لازم به‌منظور سنجش و ارزیابی سوءمزاج عضوی تهیه نشده، محققان با علم به این قضیه و به‌عنوان گامی اولیه در این پژوهش گام نهادند تا محققان و مطالعات آتی قطعاً تکمیل‌کننده و ادامه‌دهنده این مسیر باشند. علاوه بر نبود پرسشنامه معتبر سنجش مزاج و سوءمزاج عضوی

References:

1. Zare B, Zandilak AA. Level of socio-economic development and rates of violent crimes in the provinces. *Journal of Iranian Social Studies*. 2012 Sep 1;5(3):97-125.
2. Kizilgol O, Selim S. Socio-economic and demographic determinants of crime by panel count data analysis: The case of EU 28 and Turkey. *Journal of Business Economics and Finance*. 2017;6(1):31-41.
3. Mohajerpour AM, Pournabaei S, Heshmati S, Saberi SM. Prevalence of violent crimes due to psycho stimulant substances (crystal) in criminals referred to psychiatric examinations department of Tehran branch of LMO in 2013. *Scientific Journal of Forensic Medicine*. 2016 Aug 10;22(2):103-9.
4. Sheikholeslami A, Mahmoud Soltani T. Pathology of violent and dangerous crimes and solutions for prevention in eastern suburbs of Tehran. *Judgment*. 2016 Aug 22;16(86):105-24.
5. Mirjafari SA, Biabani GH. An introduction to violence and violent crimes. *Karagah Scientific Journal*. 2008;2(2):28-44.
6. Vold G, Bernard TJ, Snipes JB. *Theoretical Criminology*. Translated by Shojaei A. 8th ed. Tehran: Samt Publications; 2015. P:210-220. [In Persian].
7. Garousi Farshi M, Alilou MM, Esmaily Koraneh A. A comparison of personality characteristics and coping styles in criminal and normal subjects. *Contemporary Psychology, Biannual Journal of the Iranian Psychological Association*. 2007 Aug 10;2(1):24-31.
8. Abedini Z. Personality characteristic of dangrous offenders. *Karagah Scientific Journal*. 2008;2(3):94-107.
9. Naseri M, Rezaeizadeh H, Taheripanah T, Naseri V. Temperament theory in the Iranian traditional medicine and variation in therapeutic responsiveness, based on pharmacogenetics. *Journal of Islamic and Iranian Traditional Medicine*. 2010;1(3):42-237.
10. Mojahedi M. A review on identification mizaj (Temperament) indices in Iranian traditional medicine (ITM). *Medical History Journal*. 2012;4(12):37-76.
11. Rostami H, Zohrehvand H, Mojahedi M. Assessment if the relation between crime and mizaj (Case study of Malayer). *Iranian Journal of Medical Law*. 2019 Jul 10;13(49):195-214.
12. Firouzi Bostanabad R, Zargaran A, Ghods R, Asghari M, Nojavan F, Moradi Dehnavi H. Heart history taking and physical examination from the perspective of Persian medicin. *Journal of Islamic and Iranian Traditional Medicine*. 2018 Aug 10;9(2):135-42.
13. Salmannejad H, Mojahedi M, Mozaffarpur SA, Saghebi R. The review of indices of Mizaj-e-Demagh (temperament of brain) identification in Persian medicine. *Journal of Babol University of Medical Sciences*. 2016 Nov 10;18(11):71-9.
14. Haly Abbas. *Kāmil al-Sinā`a al-Tibbīya*. 1st ed. Qom: Jalal al-Din Publications; 2008. Vol.1. [In Arabic].
15. Avicenna. *Al-Qanun fi al-Tibb* (The Canon of Medicine). Ed by Shamsuddin. Beirut: Alaalami Lil-Matboat Institute; 2005. Vol.1. [In Arabic].
16. Nazim Jahan MA. *Iksir-i Azam* (The Great Elixir). Tehran: Institute of Medical History Studies, Islamic and Complementary Medicine, Iran University of Medical Sciences; 2008. [In Persian].
17. Shirbeigi L, Zarei A, Naghizadeh A, Vaghasloo MA. The concept of temperaments in traditional Persian medicine. *Traditional and Integrative Medicine*. 2017 Sep 24:143-56.
18. Parvizi MM, Nimrouzi M, Pasalar M, Salehi A, Hajimonfarednejad M, Amini F, *et al*. Association between personality types and temperament (Mizaj) based on persian medicine. *Shiraz E-Medical Journal*. 2018 Dec 31;19(12):e68950.
19. Shahabi S, Hassan ZM, Mahdavi M, Dezfouli M, Rahvar MT, Naseri M, *et al*. Hot and cold natures and some parameters of neuroendocrine and immune systems in traditional Iranian medicine: A preliminary study. *The Journal of Alternative and Complementary Medicine*. 2008 Mar 1;14(2):147-56.

20. Bastani A, Akrami SM, Karimirad V. The biological and genetic factors on criminal behavior. 1st ed. Tehran: Mizan Legal Foundation; 2011. [In Persian].
21. Chubaty DE. Victimization, fear, and coping in prison [Dissertation]. Dissertation Abstracts International. 2001;62(2-B):1071.
22. Kopaei R, Khajegir A, Kiani S. The association between dystemperament and prevention of diseases: A systematic review. Journal of Clinical and Diagnostic Research: JCDR. 2016 Sep;10(9):YE01.

